

SON CHANOQ BO'G'IMI DISPLAZIYASI. SON CHANOQ BO'G'IMIDAN TUG'MA CHIQISHLAR VA PATOLOGIK CHIQISHLAR

Rahimova Anora Abdullayevna

Xalqaro Innovatsion Tibbiyot texnikumi Reabilitatsiya, fizioterapiya va massaj fani o'qituvchisi

Annotatsiya. Mazkur maqolada son chanoq bo'g'imi displaziyasi, son chanoq bo'g'imining tug'ma va patologik chiqishlari, ularning etiologiyasi, patogenez, klinik belgilari, diagnostikasi, davolash va reabilitatsiya usullari yoritilgan. Shuningdek, kasalliklarning rivojlanishiga ta'sir etuvchi irsiy, anatomik va orttirilgan omillar tahlil qilinib, erta tashxis qo'yish hamda profilaktik tadbirlarning ahamiyati asoslab berilgan. Son chanoq bo'g'imi patologiyalarini zamonaviy diagnostika va davolash usullari yordamida samarali boshqarish imkoniyatlari ko'rib chiqilgan.

Kalit so'zlar: son chanoq bo'g'imi, displaziya, tug'ma chiqish, patologik chiqish, ortopediya, diagnostika, reabilitatsiya, fizioterapiya, bolalar ortopediyasi, koksartroz.

Аннотация. В данной статье рассмотрены дисплазия тазобедренного сустава, врождённые и патологические вывихи тазобедренного сустава, их этиология, патогенез, клинические проявления, методы диагностики, лечения и реабилитации. Проанализированы наследственные, анатомические и приобретённые факторы, влияющие на развитие заболевания, а также обоснована важность ранней диагностики и профилактических мероприятий. Рассмотрены современные подходы к эффективному лечению и реабилитации пациентов с патологией тазобедренного сустава.

Ключевые слова: тазобедренный сустав, дисплазия, врождённый вывих, патологический вывих, ортопедия, диагностика, реабилитация, физиотерапия, детская ортопедия, коксартроз.

Annotation. This article discusses developmental dysplasia of the hip, congenital and pathological dislocations of the hip joint, their etiology, pathogenesis, clinical manifestations, diagnostic approaches, treatment, and rehabilitation methods. Hereditary, anatomical, and acquired risk factors associated with the development of these disorders are analyzed. The importance of early diagnosis, preventive measures, and modern therapeutic approaches for improving patient outcomes is emphasized. Contemporary methods of diagnosis, treatment, and rehabilitation of hip joint disorders are also reviewed.

Keywords: hip joint, developmental dysplasia, congenital dislocation, pathological dislocation, orthopedics, diagnosis, rehabilitation, physiotherapy, pediatric orthopedics, coxarthrosis.

Kirish.

Son chanoq bo'g'imi inson organizmidagi eng yirik va murakkab bo'g'imlardan biri hisoblanadi. Ushbu bo'g'im gavdaning tik holatda turishi, yurishi, yugurishi va harakatlanishida muhim ahamiyat kasb etadi. Son chanoq bo'g'imi son suyagi boshchasi va chanoq suyagining kosasimon chuqurchasi — asetabulumdan tashkil topgan bo'lib, mustahkam boylamlar, mushaklar va kapsula bilan o'ralgan. Bo'g'imning anatomik tuzilishidagi har qanday nuqson yoki rivojlanishdagi buzilishlar uning funksional faoliyatiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Shunday patologiyalardan biri son chanoq bo'g'imi displaziyasi hisoblanadi. Ushbu kasallik bolalar ortopediyasida keng uchraydigan tug'ma patologiyalardan biri bo'lib, vaqtida aniqlanmasa og'ir asoratlarga olib kelishi mumkin.

Son chanoq bo'g'imi displaziyasi bo'g'im elementlarining tug'ma rivojlanish nuqsoni bo'lib, asetabulum, son suyagi boshchasi, bo'g'im kapsulasi va boylam apparatining yetarlicha rivojlanmasligi bilan xarakterlanadi. Displaziya natijasida bo'g'im yuzalari bir-biriga mos kelmaydi va bu holat son boshchasining qisman yoki to'liq chiqib ketishiga sabab bo'ladi. Son chanoq bo'g'imi displaziyasi yangi tug'ilgan chaqaloqlarning taxminan 2–5 foizida uchraydi. Qiz bolalarda ushbu patologiya o'g'il bolalarga nisbatan 5–7 marta ko'proq kuzatiladi.

Kasallikning kelib chiqishida irsiy omillar muhim rol o'ynaydi. Agar otalardan birida yoki yaqin qarindoshlarda son chanoq bo'g'imi displaziyasi kuzatilgan bo'lsa, bolada ushbu kasallik rivojlanish xavfi ortadi. Homiladorlik davrida ona organizmida relaksin gormoni miqdorining oshishi ham bo'g'im boylamlarining bo'shashishiga olib kelishi mumkin. Bundan tashqari, homilaning noto'g'ri joylashuvi, ayniqsa tos bilan kelishi, ko'p homilali homiladorlik, kam suvlilik va bachadon ichidagi bosimning ortishi ham displaziyaning rivojlanishiga sabab bo'lishi mumkin. Son chanoq bo'g'imi displaziyasi bir necha shakllarda namoyon bo'ladi. Eng yengil shakli bo'g'imning yetilmaganligi yoki prelyuksatsiya hisoblanadi. Bu holatda son boshchasi asetabulum ichida joylashgan bo'lsa-da, bo'g'imning ayrim elementlari yetarlicha rivojlanmagan bo'ladi. Keyingi bosqich sublyuksatsiya bo'lib, bunda son boshchasi qisman bo'g'im kosasidan siljigan bo'ladi. Eng og'ir shakl esa tug'ma chiqish hisoblanib, bunda son boshchasi asetabulumdan butunlay tashqariga chiqib ketadi.

Yangi tug'ilgan chaqaloqlarda displaziyaning aniqlash uchun bir qator klinik belgilar mavjud. Ulardan biri son teri burmalarining assimetriyasidir. Sog'lom bolalarda son va dumba sohasidagi burmalar simmetrik joylashgan bo'lsa, displaziyada ular notekis joylashadi. Yana bir muhim belgi sonlarni yon tomonga ochishda cheklanishning kuzatilishidir. Sog'lom bolada sonlar 80–90 darajagacha bimalol ochiladi, displaziyada esa bu harakat cheklanadi. Ortolani va Barlow simptomlari ham

diagnostik ahamiyatga ega. Ushbu simptomlar son boshchasining bo'g'imga kirishi yoki chiqishini aniqlashga yordam beradi.

Kasallikni erta tashxislashda ultratovush tekshiruv muhim ahamiyat kasb etadi. UTT yordamida bo'g'imning tog'ay va suyak qismlarini baholash mumkin. Uch oylikdan keyin rentgenologik tekshiruv ham qo'llaniladi. Rentgenogrammada asetabulumning rivojlanish darajasi, son boshchasining joylashuvi va boshqa anatomik o'zgarishlar aniqlanadi.

Son chanoq bo'g'imidan tug'ma chiqishlar bolalarda uchraydigan eng og'ir ortopedik patologiyalardan biridir. Tug'ma chiqish displaziyaning kech bosqichi sifatida qaraladi. Bunda son suyagi boshchasi asetabulumdan tashqarida joylashadi va normal anatomik munosabat buziladi. Tug'ma chiqish bir tomonlama yoki ikki tomonlama bo'lishi mumkin. Bir tomonlama chiqishlar ko'proq uchraydi va ko'pincha chap tomonda kuzatiladi.

Tug'ma chiqish bilan tug'ilgan bolalarda dastlabki oylarda yaqqol klinik belgilar bo'lmasligi mumkin. Bola o'sib, yurishni boshlaganda patologiya yaqqol namoyon bo'ladi. Bir tomonlama chiqishda oqsoqlanish kuzatiladi. Ikki tomonlama chiqishda esa "o'rdak yurishi" deb ataluvchi o'ziga xos yurish shakllanadi. Bemorning bo'yi pastroq ko'rinadi, bel lordozi kuchayadi va tos mushaklarida zaiflik rivojlanadi. Tug'ma chiqishlarni davolash imkon qadar erta boshlanishi kerak. Hayotning dastlabki oylarida konservativ usullar yuqori samaradorlikka ega. Pavlik uzangilari, Freyk yostiqlashi va boshqa ortopedik moslamalar sonlarni fiziologik holatda ushlab turadi hamda bo'g'imning normal rivojlanishiga yordam beradi. Ushbu usullar odatda 6 oygacha bo'lgan bolalarda qo'llaniladi.

Agar konservativ davolash natija bermasa yoki tashxis kech qo'yilgan bo'lsa, jarrohlik usullari qo'llaniladi. Operativ davolashning maqsadi son boshchasini asetabulumga qaytarish va bo'g'imning normal anatomik tuzilishini tiklashdan iborat. Buning uchun ochiq repozitsiya, osteotomiya va rekonstruktiv operatsiyalar bajariladi. Operatsiyadan keyin uzoq muddatli rehabilitatsiya talab etiladi.

Patologik chiqishlar esa tug'ma emas, balki turli kasalliklar yoki jarohatlar natijasida rivojlanadi. Son chanoq bo'g'imining patologik chiqishlari suyak va bo'g'im to'qimalarida kechuvchi yallig'lanish, infeksiya yoki degenerativ jarayonlar oqibatida yuzaga keladi. Bunday chiqishlarning asosiy sabablari orasida osteomiyelit, sil, revmatoid artrit, osteoartrit, o'smalar va nerv-mushak kasalliklari mavjud. Patologik chiqishlarning rivojlanish mexanizmi bo'g'im yuzalarining yemirilishi yoki boylam apparatining zaiflashishi bilan bog'liq. Yallig'lanish natijasida bo'g'im kapsulasi cho'ziladi, boylamlar bo'shashadi va son boshchasi asta-sekin normal holatidan siljiydi. Bu jarayon odatda sekin rivojlanadi va uzoq vaqt davomida davom etadi.

Sil kasalligida son chanoq bo'g'imining zararlanishi patologik chiqishlarning muhim sabablaridan biridir. Sil mikobakteriyalari bo'g'imga tushib, tog'ay va suyak

to'qimalarini yemiradi. Natijada bo'g'im deformatsiyalanadi va chiqish rivojlanadi. Bunday bemorlarda og'riq, harakat cheklanishi va mushak atrofiyasi kuzatiladi.

Osteomiyelit ham patologik chiqishlarga olib keluvchi jiddiy kasallik hisoblanadi. Suyakning yiringli yallig'lanishi natijasida bo'g'im yaqinidagi anatomik tuzilmalar zararlanadi. Bu esa son boshchasining siljishiga va chiqish rivojlanishiga sabab bo'ladi.

Nerv-mushak tizimi kasalliklarida ham patologik chiqishlar kuzatilishi mumkin. Bolalar serebral falaji, poliomiyelit va mushak distrofiyalarida mushaklar muvozanati buziladi. Sonni ushlab turuvchi mushaklar kuchsizlanganda bo'g'imda noto'g'ri yuklama paydo bo'ladi va asta-sekin chiqish shakllanadi. Patologik chiqishlarning klinik belgilari asosiy kasallikka bog'liq bo'ladi. Bemorlar odatda son sohasidagi og'riq, yurishning buzilishi, oqsoqlanish va harakat hajmining kamayishidan shikoyat qiladilar. Kasallik rivojlangan sari son qisqarishi va bo'g'im deformatsiyasi kuzatiladi. Diagnostikada klinik tekshiruv bilan bir qatorda rentgenografiya, kompyuter tomografiyasi va magnit-rezonans tomografiya muhim ahamiyatga ega. Ushbu tekshiruvlar bo'g'imdagi anatomik o'zgarishlarni aniqlashga imkon beradi. Laborator tekshiruvlar esa yallig'lanish yoki infeksiyon jarayonlarni baholashga yordam beradi.

Patologik chiqishlarni davolash asosiy kasallikni bartaraf etishga qaratiladi. Infeksiyon jarayonlarda antibiotiklar yoki silga qarshi preparatlar qo'llaniladi. Yallig'lanish kasalliklarida yallig'lanishga qarshi vositalar buyuriladi. Bo'g'im funksiyasini tiklash uchun fizioterapiya, davolovchi jismoniy tarbiya va massaj tavsiya etiladi. Og'ir hollarda esa endoprotezlash yoki rekonstruktiv operatsiyalar bajariladi.

Son chanoq bo'g'imi patologiyalarining oldini olish muhim ahamiyatga ega. Yangi tug'ilgan chaqaloqlarni ortoped tomonidan muntazam tekshiruvdan o'tkazish displaziyani erta aniqlash imkonini beradi. Keng yo'rgaklash usuli bo'g'imning normal rivojlanishiga yordam beradi. Bolani oyoqlarini qattiq bog'lab yo'rgaklash esa displaziya rivojlanish xavfini oshiradi. Bolalarda profilaktik ultratovush tekshiruvlarini o'tkazish kasallikni dastlabki bosqichlarda aniqlash imkonini beradi. Homilador ayollarda sog'lom turmush tarziga rioya qilish, to'g'ri ovqatlanish va prenatal kuzatuvlar ham kasallik rivojlanish xavfini kamaytiradi.

Davolash va reabilitatsiyada fizioterapiya muhim o'rin tutadi. Elektrostimulyatsiya, parafin muolajalari, magnitoterapiya va davolovchi gimnastika mushaklarni mustahkamlaydi hamda bo'g'im harakatini yaxshilaydi. Massaj qon aylanishini yaxshilab, mushaklar tonusini normallashtiradi. Son chanoq bo'g'imi displaziyasi va tug'ma chiqishlari o'z vaqtida davolanmasa, koksartroz, son suyagi boshchasining aseptik nekrozi, umurtqa pog'onasi deformatsiyalari va nogironlikka olib kelishi mumkin. Shu sababli erta tashxis va o'z vaqtida davolash juda muhimdir.

Xulosa.

Xulosa qilib aytganda, son chanoq bo'g'imi displaziyasi, tug'ma va patologik chiqishlar bolalar va kattalar ortopediyasining dolzarb muammolaridan biri hisoblanadi. Ushbu kasalliklarning rivojlanishida irsiy, anatomik, infeksiy va nerv-mushak omillari muhim rol o'ynaydi. Zamonaviy diagnostika usullari, konservativ davolash va jarrohlik texnologiyalarining takomillashuvi bemorlarda yaxshi natijalarga erishish imkonini bermoqda. Kasalliklarni erta aniqlash, profilaktika choralariga rioya qilish va reabilitatsiya tadbirlarini to'g'ri tashkil etish son chanoq bo'g'imi funksiyasini saqlash hamda bemorlarning hayot sifatini yaxshilashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Salomov R.S. Travmatologiya va ortopediya asoslari. – Toshkent: O'qituvchi, 2021.
2. Axmedov A.A., Xudoyberdiyev M.X. Bolalar ortopediyasi. – Toshkent: Abu Ali ibn Sino, 2020.
3. Irismetov M.E. Travmatologiya va ortopediya. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2019.
4. Yuldashev A.A. Ortopedik kasalliklar va ularni reabilitatsiya qilish. – Toshkent: Tafakkur, 2022.
5. Karimov U.K. Bolalar travmatologiyasi va ortopediyasi. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2018.
6. Rasulov B.R. Tibbiy reabilitatsiya asoslari. – Toshkent: Ilm Ziyo, 2021.